

Als roman zou niemand dit geloven

De 'true crime' van Jacob Vis geeft overtuigende voorbeelden van het falen van justitie

Jacob Vis: *Het rijk van de bok*.
Ellessy, 293 blz. € 18,50

Van de uitgetikte achterbankgesprekken die de Amsterdamse recherche voerde met Willem Endstra tot aan de biografieën van *serial killers* als John Wayne Gacy – zdra een waar gebeurde misdaad het vertrekpunt vormt van een boek noemen we dat 'true crime'. True crime is de non-fictievariant van misdaadliteratuur, een onwaarschijnlijk veelomvattend en slecht begrensde genre.

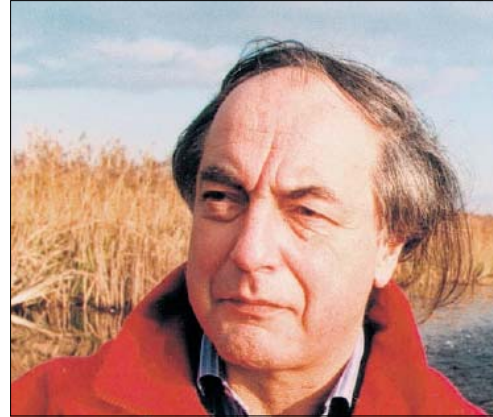
Ga maar na: Truman Capotes legendarische *In Cold Blood* – de reconstructie van een viervoudige moord – berustte op een actuele misdaad, maar dat geldt evenzeer voor de evangelische gruwelverslagen van de Kruisiging, *De bello Gallico* van Caesar en de *Max Havelaar* van Multatuli. Het is dus een non-fictiegenre dat grenst aan geschiedschrijving, aan mythologie en aan fictie. En dat afgezien daarvan natuurlijk een zekere interne logica en consistentie vereist.

Van misdaadauteur Jacob Vis verscheen dit voorjaar een true crime-boek: *Het rijk van de bok*. De jury van de Gouden Strop schoof het terzijde. Ze zag in het feit dat Vis de namen van de hoofdpersonen had aangepast geen reden om het als fictie te kwalificeren en wenste kennelijk geen non-fictie te bekronen. Aanleiding tot het boek vormde het volgende. In maart 2002 werd het lijk van de 37-jarige Pim Overzier gevonden in een ondiep zandgraf in de Flevopolder. Henk H. werd enige tijd later gearresteerd en veroordeeld voor de moord op Overzier. Zijn

motief was jaloezie, aldus de lezing van justitie. De bijna 60-jarige H. had een relatie met de veel jongere Sandra en zou in Overzier – een leeftijdsgenoot van Sandra – een concurrent hebben gezien. H. zou Overzier daarom hebben meegelokt, ontvoerd, bedwelmd en – levend – in het bos begraven.

De thrillerschrijver Jacob Vis raakte in zijn hoedanigheid als boswachter betrokken bij deze zaak. Hij constateerde al snel dat het rechercheonderzoek en de gerechtelijke procedure kermis van ongerijmdheden vormden en besloot zich à la Maurice de Hond met de rechtsgang te moeten bemoeien. Vis wendde zich tot Henk H. en stelde hem voor 'een reconstructie van uw zaak, waarin ik de waarheid zoek' te schrijven. Vis vat niet alleen het strafproces tegen Max Spaan (Henk H.) samen, hij doet bovendien met de nauwkeurigheid van een wetenschapper en de verbeelding van de thrillerschrijver het werk van politie en justitie over. Zijn bevindingen zijn schokkend. Bij de politie was sprake van nalatigheid, vervalsing (van een proces verbaal!) en gebrekkig spoorwerk. Bij justitie van arrogantie, gebrek aan fantasie, tunnelvisie en demagogie.

Het is een genot om Vis' verbeelding aan de macht te zien als hij de redeneringen kraakt op basis waarvan H. is veroordeeld. Vis legt uit dat het onwaarschijnlijk is dat Ron Verbeek (Overzier) zich liet meelokken, dat geen enkele man in goed vertrouwen met zijn rivaal zou meegaan en dat het ronduit onmogelijk is dat een niet topfitte, bijna zestigjarige, ca 70 kilo zware man een 90 kilo wegende jongere man zonder aantoonbare verwondingen overmeestert, in

Jacob Vis Foto uitgeverij

het donker (tientallen meters!) het bos in draagt en hem daar begraaft zonder sporen achter te laten. 'In een roman ging die scène er onverbiddelijk uit,' verzucht Vis dan ook meermalen: 'dit gelooft niemand'.

De dood van Overzier was, zo reconstrueert Vis uit brieven van getuigen, weinig anders dan een ongeluk. Tijdens een heimelijke ontmoeting in de homoscene is Overzier gestorven aan een latente hartafwijking en uit angst voor ontdekking hebben de anonieme omstanders zijn lijk begraven. Later hebben enkelen van hen al even anoniem schriftelijke getuigenverklaringen afgelegd, maar die zijn door justitie nooit serieus genomen. En H.? Die had zich weliswaar verdacht gemaakt, maar was op geen enkele wijze bij het misdrijf betrokken.

Vis' betoog is duidelijk en overtuigend. Wie

zijn boek uit heeft, zal moeiteloos erkennen dat H. recht heeft op vrijspraak. Maar is *Het rijk van de bok* daarmee ook geslaagd als misdaadverhaal? Helaas niet. Het is een mengmoes van genres, tekstsoorten en auteursrollen. Vis opent het boek met het fameuze eenaktterij *Barbertje moet hangen* van Multatuli, laat dat volgen door een essay over de vrijheid (vanuit het perspectief van H.!) en presenteert vervolgens zijn onderzoeksverslag. In dat verslag – vol noodgedwongen doch betreurenswaardige herhalingen – slaat de stelligheid van onderzoeker/journalist Vis vaak om in een soort pathetiek die slechts romanpersonages past.

In een artikel in *HP/De Tijd* koos Vis loepzuiver de journalistieke benadering. Hij vertelde de geschiedenis met gebruikmaking van de echte namen. In zijn non-fictieboek schurkt hij echter tegen de fictie aan zonder daar echt voor te kiezen. Doodzonde, want Vis is een bekwaam romancier. Had Vis bij de behandeling van dit materiaal maar meer vertrouwen gehad in zijn overtuigingskracht als romancier. Hij verwijst nota bene zelf naar *Max Havelaar*, bij uitstek een roman waarvan de waarheid harder doordreunt doordat ze als fictie wordt gepresenteerd. Had Vis dat voorbeeld maar grondiger gevolgd. Had hij maar aansluitend op Overziers tragiek de onbegrijpelijke hellegang van Henk H. geschetst. Hij zou als de nieuwe Kafka de hemel in zijn geprezen. Vervolgens had hij het boek kunnen afsluiten met een alleszeggende brief aan de Koningin en hadden we zijn boek wellicht over 200 jaar nog gelezen.

GERT JAN DE VRIES